
Az uniós jog válaszai a nemzetközi párok házasság felbontását érintő aktuális kérdésekre *

Wopera Zsuzsa **

Az elmúlt években olyan változások következtek be az egyes tagállamok jogrendszereiben, amelyek új problémákat hoztak felszínre a nemzetközi párok házasság felbontásával kapcsolatban. Az egyik ilyen kérdés a privát válások, az ún. „out of court divorces” kérdése, mert az Európai Unió több tagállama is lehetővé teszi a bírósági út elkerülését a házasság felbontásakor, alapvetően a házastársak közös megegyezése esetén. Ezeknek a házasságfelbontásoknak az elismerése más tagállamban azonban problémát jelenthet, ezt mutatja az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő C-646/20. számú ügy is. A tanulmány részletesen bemutatja, hogy milyen válaszokat ad ezekre a kérdésekre az uniós jog.

Kulcsszavak: privát házasság felbontások, uniós jog, a házastárs szokásos tartózkodási helye, okiratok elismerése

EU law's answers to the current issues concerning the divorce of international spouses

In recent years, changes have taken place in the legal systems of the Member States of EU, which have brought new problems to the divorce of international couples. One such issue is private divorce, the so-called “out of court divorce” because several Member States of the European Union allow court proceedings to be avoided. However, the recognition of these divorces in another Member State could be a problem, as shown by the ongoing C-646/20 case before the Court of Justice of the European Union. The study details the answers given to these questions by EU law.

Keywords: private divorce, EU Law, habitual residence of spouse, recognition of authentic instruments and agreements

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.1.1937>

1. Bevezetés

Az uniós tagállamokban – Dánia kivételével – 2005-ben lépett hatályba a családjogi jogviszonyok két nagy területén, a házassági és a szülői felelősséget

* A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.

** Egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet.

érintő ügyekben irányadó, a Tanács 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: Brüsszel IIa rendelet). A rendelet 65. cikke alapján 2015-ben napvilágot látott értékelő jelentés¹ (a továbbiakban: Értékelő jelentés) szerint 2008. óta folyamatosan emelkedik a nemzetközi párok száma, így a nemzetközi házasságok felbontásának száma is. Az Értékelő jelentés megállapította, hogy összesen 175 000- 240 000 nemzetközi család tartozik a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá.² A Brüsszel IIa rendelet alkalmazási tapasztalatait hasznosítva 2016-ra elkészült a rendelet átdolgozásának javaslata³ és évekig tartó egyeztetések után a Tanács végül 2019. június 25-én fogadta el az (EU) 2019/1111 rendeletet a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (a továbbiakban: Brüsszel IIb rendelet vagy Rendelet), amely 2022. augusztus 1-jén lép hatályba.⁴

A Rendelet fontos változásokat hoz a szülői felelősséget érintő ügyekben. Pozitívuma, hogy beintegrálja 1980. évi hágai gyermekelviteli egyezmény⁵ rendelkezéseit, a tagállamok viszonylatában kiegészítve és megszigorítva az ezzel kapcsolatos normákat, továbbá általános kötelezettségként rögzíti, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell az ítélőképesége birtokában lévő gyermek számára a valós és tényleges vélemény-nyilvánítás lehetőségét, amelyet a kölcsönös elismerés elvével kombinál. Az exequatur eljárás megszüntetésével az eljárások a Rendelet alapján várhatóan gyorsabban és egyszerűbben lesznek lefolytathatók.

A Brüsszel IIb rendelet hazai végrehajtásának biztosítása érdekében szintén 2022. augusztus 1-jén lép hatályba a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény, amely a hazai jogalkalmazásban is mérföldkőnek tekintendő, például a kiskorú gyermek meghallgatására vonatkozó progresszív rendelkezése miatt, amely módosította a Ptk. 4:171. § (4) bekezdését is.⁶

¹ European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment: final report: analytical annexes*, Publications Office, 2018. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/53722>

² European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment: final report: analytical annexes*, Publications Office, 2018. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/53722> 5. o.

³ A Tanács rendelet-javaslat a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről COM (2016) 411. 2016. június 30.

⁴ Fontos kiemelni, hogy a Rendelet 100. cikke alapján a Rendelet csak a 2022. augusztus 1-jén vagy azt követően megindult jogi eljárásokra, az alaki követelményeknek megfelelően kiállított, illetve nyilvántartásba vett közokiratokra és nyilvántartásba vett megállapodásokra kell alkalmazni. Továbbra is a 2201/2003/EK rendelet alkalmazandó a 2022. augusztus 1-je előtt indított eljárásokban hozott határozatokra, az alaki követelményeknek megfelelően az említett napot megelőzően kiállított, illetve nyilvántartásba vett közokiratokra és a megkötésük helye szerinti tagállamban az említett napot megelőzően végrehajthatóvá vált megállapodásokra.

⁵ A Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés.

⁶ Ptk. 4:171. § (4) bekezdés első mondata: A bíróságnak az eljárása során - elháríthatatlan akadály esetét

Nem meglepő módon, a Rendelet ugyanakkor nem érinti a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá tartozó egyik szabályozási kört, a házassági ügyeket, mert ezen a területen a tagállamoknak a házasság intézményét érintő eltérő felfogása⁷ a Brüsszel IIb rendelet elfogadását lehetetlenítette volna el, így végül a szakértői bizottság egyetértett abban, hogy a téma politikai érzékenysége miatt célszerű elkerülni az állásfoglalást a tekintetben, hogy pl. a Rendelet hatálya alá tartozó házasság fogalma alatt pontosan mi is értendő.⁸ A Rendelet így, az elfogadásához szükséges egyhangúság elérése érdekében, lényegében minimális változtatással fenntartotta a Brüsszel IIa rendelet II. fejezetének, a házasság felbontására, a különválásra és a házasság érvénytelenítésére vonatkozó rendelkezéseit. A házasság intézményével kapcsolatos nemzeti eltérések miatt így elmaradt a Brüsszel IIa átdolgozása során a házassági ügyeket érintő legfontosabb szabályozási szükséglet teljesítése: a házastársak megállapodásának lehetővé tétele a házasságuk felbontására joghatósággal rendelkező bíróságról, azaz a joghatóság kikötésének biztosítása.⁹

Az elmúlt években olyan változások következtek be az egyes tagállamok jogrendszereiben, amelyek új területeken hoztak felszínre korábban nem jelentkező jogalkalmazási, jogértelmezési problémákat és amelyek akadályokat gördíthetnek a házasságukat felbontani szándékozó nemzetközi házaspárok elé.

Az egyik ilyen kérdés a *privát válások*, az ún. „*out of court divorces* vagy *private divorces*” kérdése.¹⁰ Az Európai Unió több tagállama is lehetővé teszi a bírósági út elkerülését a házasság felbontásakor, alapvetően a házastársak közös megegyezése esetén. Jogalkalmazási probléma alapvetően akkor keletkezhet, ha az egyik tagállamban a nem bíróság által felbontott házasság elismerése válik szükségessé a másik tagállamban, továbbá a járulékos kérdésekben hozott döntések, pl. a szülői

kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia és *értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről.*

⁷ Az alapvető problémát az azonos nemű párok együttélésének házasságként történő elismerése jelentette. 2005 óta egyre több tagállam nyitotta meg a házasság intézményét az azonos nemű párok előtt, így bizonytalanságot okozott, hogy a Brüsszel IIa rendelet rendelkezéseit alkalmazni kell-e az azonos nemű párok házasságára is, ami a joghatósággal rendelkező állam joga szerint adott esetben nem minősül házasságnak (nemlétező házasság).

⁸ European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment: final report: analytical annexes*, Publications Office, 2018. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/53722> 6-7. o.

⁹ Lásd erről bővebben: Alegria Borrás: What about the matrimonial matters? In: Recasting the Brussels IIa Regulation, Workshop 8 November 2016. European Commission, Directorate-General for Internal Policies, 75. o. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571383/IPOL_STU\(2016\)571383_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571383/IPOL_STU(2016)571383_EN.pdf)

¹⁰ Az EUB korábban érintőlegesen már foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy minek minősül egy nem bíróság általi házasság-felbontás. A Soha Sahyouni és Raja Mamisch közötti C-281/15. számú ügyben az EUB 2016. május 12-meghozott végzésével állást foglalt a tekintetben, hogy miként kell értelmezni a harmadik államban, vallási bíróság által hozott határozat elismerésére irányuló kérelmet. Bár a kérdést előterjesztő német bíróság a Bíróságtól a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló, 2010. december 20-i 1259/2010/EU tanácsi rendelet (Róma III. rendelet) értelmezését kérte, az ügyben azonban – ahogyan arra a Bíróság is helyesen rámutatott – a rendelet tárgyi hatálya alól kivett eljárás értelmezését kellett elvégeznie. Lásd erről részletesen: Wopera Zsuzsa: *Az európai családjog gyakorlata*. Wolters Kluwer, Budapest, 2017. 37-39. o.

felelősséget érintő döntések végrehajtása. Tanulmányunkban bemutatjuk, hogyan kezeli ezt a kérdést a jelenleg hatályos Brüsszel IIa rendelet, a 2022. augusztus 1-jén hatályba lépő Brüsszel IIb rendelet.

A határon átnyúló házassági ügyekkel kapcsolatban további gyakorlati problémát jelent a bíróság joghatóságát megalapozó, a *házastárs szokásos tartózkodási helyének* értelmezése, amelyet sokáig a gyermek szokásos tartózkodási helyére vonatkozó európai bírósági joggyakorlatban kimunkált szempontok szerint ítélték meg a jogalkalmazók, de mára az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) kézzelfogható és a gyakorlat számára jól definiált szempontokat határozott meg, ami segítheti a nemzetközi párok házasságának felbontása előtti akadályok lebontását.

2. A bíróságon kívüli házasság felbontásokkal kapcsolatos jogalkalmazási kérdések

Az Unió tagállamainak döntő többségében a házasságot csak bíróság bonthatja fel, hasonlóan a magyar szabályozáshoz [Ptk. 4:21. § (1) bekezdés], azaz a bírósági útnak nincs alternatívája. Több uniós tagállam joga ugyanakkor az utóbbi években lehetővé teszi, hogy a házastársak a házasságuk felbontását bíróságon kívül is kérhessék, akár közjegyző vagy más fórum előtt. A privát bontás esetén a házasságot nem bírósági határozat, hanem egy magánjogi aktus bontja fel, de a legtöbb tagállamban az állami hatóságok rendszerint továbbra is részt vesznek a privát bontási eljárásokban, vagy azért, mert a házasság felbontásáról szóló megállapodás csak a hatóság előtt köthető, vagy egyébként a hatóságnak kell azt bejegyeznie.¹¹ Az egyes tagállami megoldások jelentősen különböznek. Van olyan szabályozás, ahol az eljáró fórum, pl. a közjegyző ugyanúgy vizsgálja a joghatóságának fennállását a Brüsszel IIa rendelet alapján, és ez alapján hoz határozatot, míg más országokban mindössze nyilvántartásba-vételi funkciója van az adott hatóságnak a házasság felbontása tekintetében.

2.1. Bíróságon kívüli bontás egyes uniós tagállamokban. 2014-től az *olasz jog* két alternatív lehetőséget biztosít a bírósági út elkerülésére. Lehetővé teszi, hogy a felek ügyvédi közreműködéssel *tárgyalási megállapodást (convenzione di negoziazione assistita)* kössenek. Ez a lehetőség olyan házaspárok előtt áll nyitva, akik közös megegyezéssel kívánnak különválni vagy a házasságukat felbontani, vagy házasságuk polgári jogi joghatásait megszüntetni, illetve a különválásuk vagy házasság felbontásuk feltételeit módosítani, abban az esetben is, ha gyermekeik kiskorúak, vagy már nagykorúak, de súlyos fogyatékossgal rendelkeznek vagy anyagilag nem függetlenek. Ezzel a lehetőséggel élve a párok elkerülhetik bírósági eljárás indítását.¹²

Ha a házaspárnak nincsenek kiskorú, vagy olyan gyermekeik, akik már

¹¹ Lásd ehhez: Malte Kramme: Private Divorce in Light of the Recast of the Brussels IIbis Regulation. In: Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union, 18. kötet. 2021. 3. 101. o.

¹² Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 2. és 6. §-ok <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto-legge:2014-09-12;132!vig> (2022. 03. 11.)

nagykorúak, de súlyos fogyatékossgal rendelkeznek vagy anyagilag nem függetlenek, a házaspárok számára arra is lehetőség van, hogy az anyakönyvvezető (anyakönyvi hivatal) előtt olyan megállapodást kössenek, amely megerősíti különválásukat vagy házasságuk felbontását vagy házasságuk polgári jogi joghatásainak megszüntetését illetve a különválásuk vagy házasság felbontásuk feltételeinek módosítását.¹³

Portugáliában is lehetőség van a házasság közös megegyezéssel való felbontására az anyakönyvi hivatalokban, ha a házasság közös megegyezéssel való felbontására irányuló kérelemhez csatolják a pár közös vagyonának megosztásáról, a házastársi közös lakás használatáról, a tartásra szoruló házastárs tartására vonatkozó megállapodást és a megállapodás a gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősség gyakorlásáról, vagy az ezt szabályozó bírósági ítéletről szóló igazolást, ha erről korábban bíróság döntött.¹⁴

Franciaországban az igazságszolgáltatás korszerűsítéséről szóló, 2016. november 18-i törvény¹⁵ 2017. január 1-jétől lehetővé teszi, hogy a házastársak házasságuk megegyezéssel történő felbontását és az azzal összefüggő járulékos kérdéseket bíróságon kívüli eljárásban is rendezhessék, kivéve, ha a kiskorú gyermek meghallgatása válik szükségessé. A jogi képviselővel eljáró felek végrehajtható házasság-felbontási egyezséget kötnek, amelyet közjegyző vesz nyilvántartásba. Az eljárásban mindkét félnek jogi képviselővel kell eljárnia, ahol a jogi képviselők készítik elő a házasság-felbontásra vonatkozó egyezséget, amelyet a felek 15 napos „elállási” időt követően írhatnak alá, ezt követően az ügyvédek ellenjegyzik az okiratot. Az egyezésnek a következőket kell tartalmaznia: a házastársak és ügyvédek azonosító adatait, a házastársak egybehangzó nyilatkozatát a házasságuk megromlásáról és annak következményeiről. Rendelkezni kell a házastársi vagyonközösség megszüntetéséről, ha az ingatlan-nyilvántartás szerinti vagyont is érint, ezt közjegyző előtt kell közokiratba foglalni. Rögzíteni kell az egyezésben, hogy a házastársak tájékoztatták kiskorú gyermeküket a bíróság előtti meghallgatás lehetőségéről, de a gyermek nem kívánt élni ezzel a jogával. A megállapodást rögzítő okiratot ezt követően közjegyző nyilvántartásba veszi, ezzel biztosítva végrehajthatóságát. A házasság felbontása a közjegyzőnél történő nyilvántartásbavétel napján szűnik meg. A közjegyző az eljárásban csak az eljárási szabályok betartását ellenőrzi, és értesíti a feleket, ha a közrend sérelmét észleli. A közjegyző ezt követően olyan igazolást bocsát ki, amely lehetővé teszi a volt házastársak vagy ügyvédjük számára, hogy az anyakönyvi nyilvántartásba bejegyezthessék a házasságuk felbontását. Nincs lehetőség ilyen egyszerűsített eljárásban a házasság felbontására, ha az ítélőképesége birtokában lévő gyermek kéri a meghallgatását a

¹³ Decreto legge 12 settembre 2014 n. 132. 12. § <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto-legge:2014-09-12;132!vig> (2022. 03.11.)

¹⁴ A házasság felbontásának anyagi jogi hátterét a Código Civil Decreto-Lei n.º 47344 tartalmazza. <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1966-34509075> A statisztikák szerint Portugáliában a házasságok 68, 7 %-át közös megegyezéssel bíróságon kívül a Conservatória do Registo Civil hatóság előtt bontják fel. <https://www.expatica.com/pt/living/love/getting-a-divorce-in-portugal-1174558/#overview> (2022. március 18.)

¹⁵ Loi n° 2016-1547 du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (2022. 03.11.)

Polgári Törvénykönyv 388-1. cikkének megfelelően. Ha a gyermek a meghallgatását kéri, az ügyvédeknek a bíróság elé kell terjeszteniük az ügyet, hogy a bíró meghallgathassa a gyermeket, vagy intézkedhessen a meghallgatásáról. Ebben az esetben, a házasság felbontásáról és a járulékos kérdésekről is a bíróság hoz határozatot.¹⁶ *Lettországban* is felbonthatja a házasságot a házastársak közös kérelme alapján közjegyző, amelyet a közjegyzőkről szóló törvény szabályoz. Közjegyző akkor bontja fel a házasságot, ha a házastársak megegyeztek a házasság felbontásáról, nincs közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk, vagy amennyiben közös kiskorú gyermekük vagy közös vagyonuk van, írásban megállapodtak a közös kiskorú gyermek felügyeletéről, a kapcsolattartásról, a gyermek tartásáról és a közös vagyon megosztásáról. *Észtországban* az anyakönyvi hivatal vagy a közjegyző a házastársak egyetértése esetén mondhatja ki a házasság felbontását. A házasság felbontásának jogi következményei is meghatározhatók a házastársak közötti megállapodásban. Amennyiben a házastársak között nem jön létre egyezség a házasság felbontásának körülményeiben, nincs lehetőség peren kívüli megoldásra.¹⁷

2.2. Privát bontással kapcsolatos határozatok, okiratok elismerése a Brüsszel IIa rendelet alapján. A Brüsszel IIa rendelet 21. cikk (2) bekezdése deklarálja, hogy a rendelet hatálya alá tartozó házassági ügyekben hozott *határozatok* más tagállamban történő elismerése érdekében nem szükséges külön eljárást kezdeményezni a tagállam anyakönyvi nyilvántartásába történő bejegyzéshez, ha a másik tagállamban hozott a házasság felbontására, a különválásra vagy a házasság érvénytelenítésére vonatkozó határozat ellen további jogorvoslati lehetőség nem áll rendelkezésre az említett tagállamnak a joga szerint. A házassági ügyek esetében értelemszerűen csak a határozat elismerése jöhet szóba, végrehajtás fogalmilag kizárt.

A Brüsszel IIa rendelet 39. cikke a házasság felbontása, érvénytelenné nyilvánítása, különválás megállapítása más tagállamban történő anyakönyvezésének megkönnyítése érdekében lehetővé teszi, hogy a határozathozatal helye szerinti tagállam illetékes bírósága vagy hatósága *bármely érdekelt fél kérelmére* igazolást bocsásson ki a rendelet I. melléklete szerinti nyomtatványnak megfelelően.

A Brüsszel IIa rendelet nem tartalmaz külön rendelkezéseket a privát házasság felbontások eredményként született okiratok elismerésére. A Brüsszel IIa rendelet 46. cikke alapján az alaki követelményeknek megfelelően végrehajtható okiratként elkészített vagy nyilvántartásba vett és valamely tagállamban végrehajtható okiratot, valamint a felek által megkötött, és a megkötése tagállamában végrehajtható egyezségeket, a *határozatokkal azonos feltételekkel* ismerik el és nyilvánítják végrehajthatónak.

¹⁶ <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033418805> (2022. 03.11.)

¹⁷ Az egyes tagállamok bíróságon kívüli házasság felbontással kapcsolatos információi megtalálhatók: https://e-justice.europa.eu/45/HU/divorce_and_legal_separation?init=true (10. pont) (2022. 03.11.)

Szakirodalmi források alapján Spanyolországban, Görögországban, Romániában és Szlovéniában is van lehetőség bíróságon kívüli házasság-felbontásra. Lásd: Malte Kramme: Private Divorce in Light of the Recast of the Brussels IIbis Regulation. In: Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union, 18. kötet. 2021. 3. 101. o.

A Brüsszel IIa rendelet 22. cikke nevesíti a házassági ügyekben hozott határozatok elismerését kizáró okokat. A 22. cikk a) pontja alatt a közrendi klauzulát, mely szerint a házasság felbontására, a különválásra és a házasság érvénytelenítésére vonatkozó határozat nem ismerhető el, amennyiben az ilyen elismerés nyilvánvalóan ellentétes annak a tagállamnak a közrendjével, ahol az elismerést kérik.

Kérdés, hogy beszélhetünk-e a közrend sérelméről abban az esetben, ha egy privát bontás eredményeként született határozat elismerését kérik? Az eljárásjogi közrend sérelméről akkor beszélhetünk, ha a külföldi határozat olyan eljárás során született meg, amelyet az elismerő állam jogrendje szerint nem lehet „rendezett, jogállami eljárásnak” tekinteni. Az elismerő állam nemzeti eljárásjogának kógens szabályaitól való eltérés azonban önmagában nem alapozza meg a külföldi határozat elismerésének megtagadását. Erre olyan, alapvető eljárásjogi garanciák megsértése esetén kerülhet sor, mint a bírói függetlenség, a meghallgatáshoz való jog, a felek egyenjogúsága vagy a tisztességes eljárás elve.¹⁸ Álláspontom szerint erősen kétséges lenne a közrendre hivatkozva megtagadni az egységes európai igazságügyi térség egyik országában végrehajtható okiratként elkészített vagy nyilvántartásba vett okirat megtagadását eljárásjogi közrend sérelmére hivatkozással.

2.2.1. Az első privát bontással kapcsolatos ügy az EUB előtt: a C-646/20. számú ügy. Az EUB előtt jelenleg folyamatban van a Bundesgerichtshof (Németország) által 2020. december 1-jén benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht kontra TB C-646/20. sz. ügy, amely meghatározó jelentőségű lehet a privát bontásokkal kapcsolatos jövőbeli joggyakorlat alakulása szempontjából.

A kérdést előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy a Brüsszel IIa rendelet értelmében vett határozatnak minősül-e a házasságnak a 2014. szeptember 12-i 132. sz. olasz törvényerejű rendelet (Decreto Legge) (132/2014. sz. törvényerejű rendelet) 12. cikke alapján történő megszüntetése? Az első kérdésre adott nemleges válasz esetén: A Brüsszel IIa rendelet közokiratokra és egyezségekre vonatkozó 46. cikkében foglalt szabályozásnak megfelelően kell-e kezelni a házasságnak a 2014. szeptember 12-i 132. sz. olasz törvényerejű rendelet (Decreto Legge) (132/2014. sz. törvényerejű rendelet) 12. cikke alapján történő megszüntetését?

Az eljárás tárgyát az a kérdés képezi, hogy bejegyezhető-e további elismerési eljárás nélkül a német házassági anyakönyvbe a házasság magánúton, Olaszországban a házastársak által az anyakönyvvezető előtt tett egybehangzó nyilatkozatával való házasság felbontás?¹⁹

¹⁸ Kengyel Miklós – Harsági Viktória: *Európai polgári eljárásjog*; Osiris Kiadó, Budapest 2006. 404. o.

¹⁹ Az ügy tényállása a következő volt: TB német és olasz állampolgársággal rendelkezik, férje csak olasz állampolgár. TB és férje 2013. szeptember 20-án Berlinben (Németország) házasságot kötött, amiről házassági anyakönyvi kivonatot állítottak ki. 2017. március 30-án megjelentek a pármal Ufficio di Stato Civile (anyakönyvi hivatal, Olaszország) előtt, és kijelentették, hogy nincsen sem kiskorú, sem gondozásra szoruló nagykorú, sem súlyos fogyatékkal élő nagykorú, sem a megélhetéshez elegendő jövedelemmel nem rendelkező nagykorú gyermekük, egymással nem kötnek vagyónátruházási megállapodást, és közös megegyezéssel el kívánják válni. 2017. május 11-én az anyakönyvi hivatal

A kérdést előterjesztő német bíróság szerint felmerül a kérdés, hogy a házasságnak a házastársak anyakönyvvezető előtt tett egybehangzó nyilatkozataival való, olasz jog szerinti felbontása a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá tartozik-e? A jogirodalom különböző válaszokat ad erre a kérdésre, a kérdést előterjesztő bíróság azonban hajlik arra, hogy a kérdésre nemleges választ adjon, mivel álláspontja szerint *hiányzik a bíróság konstitutív közreműködése*. A kérdésre adott válasz attól függ, hogy miként kell értelmezni a „határozat” Brüsszel IIa rendeletben használt fogalmát.

A kérdést előterjesztő bíróság szerint csak az állami hatóság konstitutív közreműködése biztosíthatja a „gyengébb” házastárs védelmét a házasság felbontásával összefüggő hátrányokkal szemben, mivel a bíróság vagy a hatóság csak ebben az esetben akadályozhatja meg az állami közreműködési aktus elutasításával a házasság felbontását. E megfontolások mellett szólnak, hogy a 132/2014. sz. törvényerejű rendelet 12. cikke szerinti, olasz anyakönyvi hivatal előtti házasságfelbontás a Brüsszel IIa rendelet hatálya alá nem tartozó, nem állami házasságfelbontásnak minősül, mivel az olasz anyakönyvvezető nyilvánvalóan nem rendelkezik e követelményeknek megfelelő vizsgálati hatáskörrel.

A második kérdést illetően a kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy a házasság 132/2014. sz. törvényerejű rendelet 12. cikke alapján történő felbontása a Brüsszel IIa rendelet 46. cikke alapján sem ismerhető el, mert az nem nevesíti a házasságfelbontást, hanem kizárólag végrehajtható közokiratokra és egyezségekre utal. Ez azonban az e szempontból végrehajtható okiratok és egyezségek hiányában nem vonatkozhat a házasság felbontására. Összességében véve a kérdést előterjesztő német bíróság szerint nem vezethető le egyértelműen a helyes értelmezés sem a Brüsszel IIa rendeletből, sem pedig a Bíróság korábbi ítélezési gyakorlatából, ezért kezdeményezte az előzetes döntéshozatali eljárást.²⁰ Az ügyben sem főtanácsnoki indítvány, sem ítélet nem született a tanulmány kéziratának leadásáig.

2.3. Bíróságon kívüli bontásról hozott közokirat vagy megállapodás elismerése a Brüsszel IIb rendelet szerint. A Rendelet, figyelemmel a privát

előtt személyesen erősítették meg ezt a nyilatkozatot. 2018. február 15-én ismét megjelentek az anyakönyvi hivatal előtt, 2017. március 30-i nyilatkozataikra hivatkoztak, és kijelentették, hogy házasságukat meg akarják szüntetni, amire vonatkozóan semmilyen eljárás nincs folyamatban. Miután e nyilatkozatokat 2018. április 26-án a pármái anyakönyvi hivatal előtt megerősítették, 2018. július 2-án az anyakönyvi hivatal TB részére a rendelet 39. cikke szerinti igazolást állított ki, amelyben megerősítette a házasság 2018. február 15-i hatállyal történő felbontását. TB azt kérte az illetékes Standesamt von Berlinton (berlini anyakönyvi hivatal, Németország), hogy a házasság felbontásáról állítson ki német házassági anyakönyvi kivonatot. Az anyakönyvi hivatalnak azonban kételyei merültek fel azzal kapcsolatban, hogy az anyakönyvezéshez szükséges-e a FamFG 107. §-a szerinti elismerés, és ezért határozathozatal céljából az Amtsgerichthez (helyi bíróság, Németország) fordult. Több jogorvoslati eljárást követően a Senatsverwaltung für Inneres und Sport (bel- és sportügyi szenátusi hivatal, Németország), amely az anyakönyvi hivatalok felügyeletét látja el, a helyi bírósági végzés helybenhagyása iránt felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Bundesgerichtshofhoz (szövetségi legfelsőbb bíróság, Németország).

²⁰ A C-646/20. sz. ügyben az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről készített összefoglaló 10-24. pontjai <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=236841&pageIndex=0&doclang=hu&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=4321364>

házasságok felbontások egyre növekvő számára, külön szakaszban rendelkezik azoknak a közokiratoknak és megállapodásoknak az elismeréséről, amelyeket házasság felbontásával, a különválással kapcsolatban állítottak ki.

A Rendelet (14) és (15) preambulumbekzdései alapján minden olyan megállapodást, amelyet a bíróság a nemzeti joggal és eljárással összhangban lefolytatott érdemi vizsgálatot követően jóváhagyott, határozatként kell elismerni és végre kell hajtani. Az olyan egyéb megállapodások más tagállamokban való érvényesítésének, amelyek az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban egy hatóság vagy egyéb, a Bizottságnak e célból bejelentett, hatósági tevékenységet végző szerv formális beavatkozását követően válnak jogilag kötelező erejűvé, e rendelet közokiratokra és megállapodásokra vonatkozó különös rendelkezéseivel összhangban kell történnie. E rendeletnek nem célja, hogy lehetővé tegye a tisztán magánjellegű megállapodások szabad mozgását. Lehetővé kell tenni azonban az olyan megállapodások mozgását, amelyek nem határozatok vagy közokiratok, ám *amelyeket egy erre feljogosított hatóság nyilvántartásba vett*. E hatóságok magukban foglalhatják a megállapodásokat nyilvántartásba vevő közjegyzőket is, akkor is, ha szabad foglalkozást űznek.

A Rendelet 64. cikke szerint ez a szakasz a házasság felbontásával, a különválással és a szülői felelősséggel kapcsolatos, az e rendelet II. fejezete alapján joghatóságot vállaló tagállamban az alaki követelményeknek megfelelően kiállított vagy nyilvántartásba vett közokiratokra, valamint a házasság felbontásával, a különválással és a szülői felelősséggel kapcsolatos, a II. fejezet alapján joghatóságot vállaló tagállamban nyilvántartásba vett megállapodásokra alkalmazandó.

A 65. cikk alapján az eredeti eljárás helye szerinti tagállamban jogilag kötelező erővel bíró, a *különválással és a házasság felbontásával kapcsolatos közokiratokat és megállapodásokat külön eljárás nélkül el kell ismerni a többi tagállamban is*.

Ahhoz, hogy az ilyen, házasság felbontással kapcsolatos közokirat más tagállamban elismerhető legyen, az eredeti eljárás helye szerinti tagállam illetékes hatóságának vagy bíróságának a felek bármelyikének kérelmére *tanúsítványt* kell kiállítani a közokiratról vagy megállapodásról.²¹

Ezt a tanúsítványt akkor lehet kiállítani, ha az alábbi feltételek teljesülnek:

- a közokiratot vagy megállapodást kiállító vagy nyilvántartásba vevő hatóság vagy egyéb, hatósági tevékenységet végző szerv (pl. közjegyző) a Brüsszel IIb rendelet II. fejezete alapján *joghatósággal rendelkezett és*
- az adott közokirat vagy megállapodás joghatóságát tekintve az adott tagállam joga szerint *kötelező erővel bír*. E tanúsítvány hiányában a közokirat vagy a megállapodás egy másik tagállamban nem ismerhető el. (Brüsszel IIb rendelet 66. cikke alapján)

Jelentős változás tehát a korábbi szabályozáshoz képest, hogy közokiratot vagy megállapodást kiállító hatóságnak, vagy egyéb hatósági tevékenységet végző szervnek joghatósággal kell rendelkeznie a házasság felbontására, a különválásra és a házasság érvénytelenítésére a Brüsszel IIb rendelet II. fejezete alapján; joghatósága fennállását az eljáró szervnek tehát vizsgálnia kell. Ez azt jelenti, hogy

²¹ A házassági ügyben a Rendelet VIII. mellékletben található formanyomtatvány felhasználásával kell kitölteni a tanúsítványt.

a Rendelet előírása szerint csak a joghatósággal rendelkező tagállam hatósága által regisztrált okiratok fogadhatók el. A joghatóság ellenőrzésének az előírásával így közvetve a válásturizmus is kiküszöbölhető, az egyszerűbb és gyorsabb bontás lehetőségével tehát csak az adott tagállam joghatósága alá tartozó felek élhetnek.²²

Megjegyezzük, hogy természetesen a Brüsszel IIb rendelet is fenntartja a közrendre hivatkozással a különválással vagy a házasság felbontásával kapcsolatos közokirat vagy megállapodás elismerése megtagadásának kivételes lehetőségét. (Rendelet 68. cikk (1) bekezdés a) pont)

3. A házastárs szokásos tartózkodási helyének meghatározásánál irányadó szempontok a legújabb EUB joggyakorlata alapján

A Brüsszel IIa rendelet 3. cikke szerint a házasság felbontásával, különválással vagy a házasság érvénytelenítésével kapcsolatos ügyekben a joghatóság egyik kapcsolólve házastársak vagy a házastársak egyikének *szokásos tartózkodási helye*. A Brüsszel IIa rendelet a szokásos tartózkodási hely fogalmát ugyanakkor nem határozza meg, és nem is utal vissza a tagállamok nemzeti jogára sem, így gyakran bizonytalanságot okoz a gyakorlatban, hogy milyen szempontok alapján kell a bíróságnak állást foglalni a tekintetben, hogy fennáll-e a joghatósága a házastárs szokásos tartózkodási helye alapján.²³

A házassági ügyekre irányadó joghatósági szabályok terén a Brüsszel IIb rendelet 3. cikke semmilyen változást nem hoz a Brüsszel IIa rendelet 3. cikkéhez képest, így a Brüsszel IIa talaján kialakult EUB joggyakorlat megállapításai iránymutatók a jövőre nézve is.

Míg a házassági ügyekre irányadó joghatósági kapcsolólvelek kérdésével az EUB alig foglalkozott,²⁴ addig a Brüsszel IIa rendelet 8. cikke szerinti *gyermek szokásos tartózkodási helye* meghatározásának szempontjait több ügyben is részletesen értelmezte, így a jogalkalmazás számára az analógia alkalmazása jelenthet fogódzót, a házastárs szokásos tartózkodási helyét megalapozó kritériumok megítélésénél. Különösen azokban az esetekben tett megállapítások lehetnek relevánsak, amelyekben az EUB a csecsemőkorú gyermek szokásos tartózkodási helye meghatározásának szempontjait értelmezte, mert ott értelemszerűen a gyermeket gondozó szülő szokásos tartózkodási helye ismérveit kellett a Bíróságnak értékelnie. Ha a gyermek nem iskoláskorú, különösen, ha csecsemőről van szó, azon referenciaszemély vagy személyek körülményei, akivel él, aki a felügyeletet

²² Bereczki Ildikó: Családi viszonyok, szülői felügyelet-szülői felelősség. In: Magyarázat a nemzetközi magánjogról (szerk: Csehi Zoltán), Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020. 400. o.

²³ Lásd erről részletesen: Wopera Zsuzsa: A szokásos tartózkodási hely meghatározásának kritériumai a határon átnyúló házassági- és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben. In: Európai Jog, 13. (2). 1-10. o.

²⁴ A Hadadi C-168/08. számú ügy volt az, amelyben a Bíróság részletesen elemezte a házastársak közös állampolgárságának joghatósági kapcsolólvét, e mellett mindössze a Mikolajczyk C-294/15. számú ügyben érintette a házassági ügyek joghatósági kapcsolólveit, általánosságban. A Hadadi ügyről lásd részletesen: Wopera Zsuzsa: A Hadadi ügy. A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban. In: JeMa, 2010./1.

ténylegesen gyakorolja és öt napi szinten gondozza – általában a szülei – különös jelentőséggel bírnak a csecsemő élete központjának meghatározásakor.²⁵

Az EUB elsőként a C-294/15. számú Mikołajczyk ügyben hozott ítéletében érintette a házastárs szokásos tartózkodási helyének kérdését. Megállapította, hogy a Brüsszel IIa rendelet 3. cikkében megállapított joghatósági szabályoknak az a célja, hogy a házastársak érdekeit védjék. Ez az értelmezés megfelel a rendelet által elérni kívánt célnak is, mivel a rendelet rugalmas kollíziós szabályokat állapított meg annak érdekében, hogy tekintettel legyen a személyek mobilitására és hogy védelemben részesítse a közös szokásos tartózkodási hely szerinti országot elhagyó házastárs jogait is, mindamellett biztosítsa azt, hogy valós kapcsolat legyen az érintett és a joghatóságot gyakorló tagállam között.²⁶

Jóval kézzelfoghatóbb szempontokat határozott meg az EUB a 2021. november 25-én kihirdetett IB és FA C-289/20. sz. ügyben hozott ítéletében a házastárs szokásos tartózkodási helyének értelmezését illetően. Olyan ügyben kellett a Bíróságnak állást foglalnia, ahol az egyik házastárs, a házassági bontóper megindítását megelőzően bizonyítottan kétlaki életet élt, tartózkodási helyét megosztva két uniós tagállam között. Franciaországban, amelynek egyébként a felperes állampolgára is volt, a bontóper megindítását megelőzően legalább egy évig állandó munkahellyel és bejelentett lakóhellyel is rendelkezett, de rendszeresen hazatért a család korábbi közös lakóhelyéül szolgáló Írországra is. A kérdést előterjesztő francia bíróság abban kért értelmezést az EUB-tól, hogy, amennyiben a ténybeli körülményekből kitűnik, hogy az egyik házastárs az életét két tagállam között osztja meg, a Brüsszel IIa rendelet 3. cikke értelmében és alkalmazása céljából tekinthető-e úgy, hogy e házastárs két tagállamban rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel, miáltal e két állam bíróságai egyaránt joghatósággal rendelkeznek arra, hogy a házasság felbontásáról határozzanak?

Az EUB hangsúlyozta, hogy a szokásos tartózkodási hely fogalma alapvetően *ténykérdést* tükröz, így a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálnia az adott ügyet jellemző valamennyi ténykörülmény alapján, hogy azon nemzeti bíróság tagállamának területe, amelyhez a felperes fordult, megfelel-e annak a helynek, ahol a kérelmező a Brüsszel IIa rendelet 3. cikke (1) bekezdése a) pontjának hatodik franciabekezdése értelmében vett szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik.²⁷ Az EUB egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szokásos tartózkodási hely fogalmát főszabály szerint két elem jellemzi: nevezetesen egyrészt az érintett arra irányuló szándéka, hogy érdekeltségeinek szokásos központját *egy meghatározott helyen alakítsa ki*, másrészt pedig az érintett tagállam területén való, kellő mértékben *állandó jellegű jelenlét*.

A Bíróság utalt arra, hogy annak elismerése, hogy egy házastárs egyidejűleg több tagállamban is szokásos tartózkodási hellyel rendelkezhet, sértené a jogbiztonságot azáltal, hogy növelné a házassági kötelék felbontása tárgyában joghatósággal

²⁵ A Barbara Mercredi kontra Richard Chaffe C-497/10. PPU. sz. ügyben 2010. december 22-én kihirdetett ítélet.

²⁶ Edyta Mikołajczyk és Marie Louise Czarnecka, Stefan Czarnecki C-294/15. számú ügyben 2016. október 13-án hozott ítélet 49-50. pontjai.

²⁷ IB és FA C-289/20. sz. ügyben hozott ítélet 52. pontja.

rendelkező bíróságok előzetes meghatározásához kapcsolódó nehézségeket, és bonyolultabbá tenné azt, hogy a bíróság, amelyhez fordultak, ellenőrizhesse a saját joghatóságát.

Megállapította, hogy a felperes 2017 óta hétközben állandó és tartós módon Franciaországban végzett határozatlan időre szóló szakmai tevékenységet, és ezen ország területén lakással rendelkezett az említett tevékenység gyakorlásához. E tényezők azt támasztják alá, hogy IB e tagállam területén való tartózkodása állandó jellegű, és annak alapján megállapítható az érintettnek az említett tagállambeli társadalmi és kulturális környezetbe való beilleszkedése. A kérdést előterjesztő bíróságnak kell ugyanakkor megvizsgálnia, hogy az adott ügyet jellemző valamennyi ténykörülmény alapján ténylegesen megállapítható-e, hogy az érintett a szokásos tartózkodási helyét az említett bíróság szerinti tagállam területére helyezte át.

Az EUB ugyanakkor egyértelművé tette, hogy az olyan házastárs, aki az életét két tagállam között osztja meg, *e tagállamok közül csak egyben rendelkezhet szokásos tartózkodási hellyel*, és így csupán azon tagállam bíróságai rendelkeznek joghatósággal a házassági kötelék felbontása iránti kérelem elbírálására, amelynek területén e szokásos tartózkodási hely található.²⁸

Összegzés

Megállapítható, hogy az uniós jog igyekszik megfelelően reflektálni a nemzetközi párok házasságfelbontását érintő aktuális kérdésekre. A Brüsszel IIb rendelet garanciális jellegű szabályai egyértelművé és kiszámíthatóvá teszik, hogy az egyik tagállamban privát bontás keretében meghozott határozat vagy okirat milyen feltételek fennállása esetén ismerhető el egy másik tagállamban a „válásturizmus” elkerülése érdekében. Mindemelllett az EUB is kézzelfogható szempontokat ad a házastárs szokásos tartózkodási helyének meghatározásához azokban a rendkívül gyakran előforduló esetekben, amikor a házastársak több tagállam között osztják meg életüket. A Brüsszel IIb rendelet, akkor is, ha csak minimális mértékben érintette a hatálya alá tartozó házassági ügyek kérdéseit, olyan szabályozást vezetett be, amely pozitívan hathat a nemzetközi párok házassága felbontása előtt álló akadályok lebontására.

Irodalomjegyzék

- Alegria Borrás: What about the matrimonial matters? In: Recasting the Brussels IIa Regulation, Workshop 8 November 2016. European Commission, Directorate-General for Internal Policies
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571383/IPOL_STU\(2016\)571383_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571383/IPOL_STU(2016)571383_EN.pdf)

²⁸ IB és FA C-289/20. sz. ügyben hozott ítélet 46, 59-62. pontjai.

- Bereczki Ildikó: Családi viszonyok, szülői felügyelet-szülői felelősség. In: *Magyarázat a nemzetközi magánjogról* (szerk: Csehi Zoltán), Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020.
 - Csehi Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020.
 - Malte Kramme: Private Divorce in Light of the Recast of the Brussels IIbis Regulation. In: *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, 18. kötet. 2021. 3. 101-106. o. <https://doi.org/10.9785/gpr-2021-180304>.
 - Kengyel Miklós – Harsági Viktória: *Európai polgári eljárásjog*; Osiris Kiadó, Budapest 2006.
 - Wopera Zsuzsa: *Az európai családjog gyakorlata*. Wolters Kluwer, Budapest, 2017.
 - Wopera Zsuzsa: A Hadadi ügy. A kettős állampolgárság megítélése a házassági perek joghatósági szabályaiban. In: *JeMa*, 2010./1.
 - Wopera Zsuzsa: A szokásos tartózkodási hely meghatározásának kritériumai a határon átnyúló házassági- és szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben. In: *Európai Jog*, 13. (2). 1-10. o.
-
-